

6. УСЕ. Універсальний словник-енциклопедія / Гол. ред. ради чл.-кор. НАНУ М.Попович. – 4-те вид., перероб., доп. – Видавництво “Тека”, 2006. – 1432 с.

УДК 37.06:372.31:316.62

О.Є. Панагушина

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВПЛИВУ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

У статті досліджуються особливості соціалізації дітей підліткового віку в умовах впливу на них важливого соціального інституту – молодіжної організації, розглядається взаємодія інтересів членів молодіжної організації як вагомий чинник становлення особистості підлітка, його соціалізації.

In the article the features of socialization of teenagers are researched in the conditions of influencing on them of important social institute – youth organization, as well as it is examined interaction of interests of members of youth organization as ponderable factor of feature becoming of teenager and his socialization.

Постановка проблеми. Соціалізація підлітків є однією із найважливіших складових розвитку суспільства і держави. Важливим соціальним інститутом, у якому відбувається соціалізація підлітків є молодіжні організації. Проте процес становлення і утвердження цього інституту сьогодні є суперечливим і нестабільним, а його вплив на соціалізацію дітей підліткового віку не достатньо вивченим.

Аналіз останніх досліджень. Різні аспекти молодіжного й дитячого рухів і таких їх складових, як молодіжні та дитячі організації, вивчали українські дослідники О.Балакірева, М.Головатий, В.Головенько, О.Корнієвський, Р.Охрімчук, М.Перепелиця, Ю.Поліщук, С.Харченко, О.Яременко, В.Якушик та ін. Науковий пошук учених Р.Вайноли, Н.Заверико, І.Звереві, А.Капської, В.Оржеховської та ін. присвячувався соціально-педагогічній роботі в молодіжно-підлітковому середовищі. Учені доводили багатогранність і значимість цієї роботи. Значно менше уваги вони приділили дослідженню феномена неформальних молодіжних організацій та їхнього впливу на соціалізацію підростаючого покоління. Ця проблема розглянута лише в окремих вітчизняних дослідженнях (О.Бойко, В.Кулик, С.Чернета та ін.). У той самий час вона є предметом розгляду багатьох дослідників Російської Федерації і Білорусії (М.Вершинін, В.Воронов, В.Гущин, В.Канаян, А.Каплін, М.Малютін, Д.Ольшанський, Е.Ширяєв та ін.). Результати наукового пошуку вітчизняних і зарубіжних вчених і їхні висновки є суттєвим підґрунтям для розробки означеної у статті проблеми.

Мета статті – проаналізувати особливості соціалізації підлітків в умовах впливу молодіжних організацій.

Виклад основного матеріалу. Молодіжні організації виникають унаслідок спонтанного самовиявлення молоді та підлітків і добровільного формування ними для відстоювання власних інтересів об'єднань, які захищені відповідними законами від прямого втручання й свавільної регламентації їхньої діяльності з боку органів державної влади. Разом з тим, як показує аналіз наукових джерел, підлітки не мають можливості реалізовувати свою соціальну активність у діяльності молодіжних організацій просоціального спрямування, тому що вони не достатньо поширені в українському суспільстві. Сьогодні в Україні тільки 2-3 % підлітків і молоді є членами громадських (формальних) молодіжних організацій. Статистика щодо кількості членів неформальних молодіжних організацій просоціального, асоціального і антисоціального спрямування діяльності відсутня. Наявна лише інформація, що у неформальних молодіжних організаціях перебувають близько 25 % дітей і молоді [8].

Зазвичай середовище, в якому формується підліток, досить часто обмежене рамками сім'ї, школи, позашкільних установ та ін. На жаль, існуюча система позашкільних закладів і дозвільних установ, не достатньо розвинута, а тому не дозволяє кожному підлітку займатися улюбленою справою. Водночас діти підліткового віку відчують гостру потребу у спілкуванні і взаємодії з ровесниками і більш старшими людьми поза межами навчальних закладів, родин і тому часто проводять своє дозвілля “на вулиці”. Здебільшого це сприяє неформальному згурпуванню підлітків і молоді. У такий специфічний спосіб вони проявляють свою суспільну активність. Саме у цьому криються причини того, що більшість дітей підліткового віку (96 %) вказують на те, що вони використовують свій вільний час на власний розсуд, 65 % засвідчують, що вони відвідують певні дозвільні заклади (дискотеки, Інтернет-клуби, кінотеатри тощо), 12 % – займаються спортом і тільки 2,9 % – є членами дитячих і молодіжних громадських організацій. Підлітки виявляють зацікавленість до діяльності молодіжних організацій, але майже всі вони вказують на те, що таких організацій мало і вони про них майже нічого не знають. Наприклад, на Херсонщині діє тільки 27 молодіжних організацій, у той час як на її теренах проживає понад 310 тисяч дітей підліткового віку [8]. У цілому в Україні існує надзвичайно мало молодіжних організацій просоціального спрямування діяльності як формальних, так і неформальних через що підростаючому поколінню доводиться самостійно заповнювати значну прогалину в освітньо-виховній роботі держави, організовуючи своє дозвілля на власний розсуд.

Таким чином, сьогодні існує нагальна потреба підтримки підростаючого покоління щодо створення ними різноманітних молодіжних об'єднань просоціального спрямування діяльності з виразними соціалізуючими функціями, що ґрунтуються на цікавому змісті, різноманітних формах і методах роботи. Для здійснення цього необхідна спеціально організована соціально-педагогічна діяльність молодіжного об'єднання, яка має сприяти формуванню у дітей підліткового віку особистісних якостей, що підвищать рівень їхньої соціалізованості. Упровадити це можливо через створення відповідних соціально-педагогічних умов та відповідної педагогічної підтримки завдяки яким підлітки реалізовуватимуть свої інтереси і потреби у молодіжному об'єднанні. Організація цікавої суспільно корисної роботи в молодіжному об'єднанні сприятиме формуванню суспільно важливих особистісних якостей, а колектив молодіжного об'єднання ставатиме суб'єктом виховного і соціалізаційного впливу на підростаюче покоління.

У наукових джерелах і, зокрема, у публікаціях О.Бездверної-Хомерікі, зазначається, що у кожному молодіжному об'єднанні можливе та доцільне у відповідних розумних пропорціях поєднання різних видів діяльності: навчально-пізнавальної, пошуково-дослідницької, творчої, організаційної, ігрової, що відповідають різноманітним мотивам до участі у діяльності молодіжної організації [1]. До того ж напрями діяльності молодіжного об'єднання бажано, щоб мали яскраво виражене патріотичне спрямування. З цим погоджувалися й підлітки у ході проведених спільно з ними дискусій, бесід та індивідуальних бесід, багато з них висловлювали бажання стати членами молодіжного об'єднання діяльність якого має патріотичне спрямування [8].

Рушійною силою діяльності підлітків, їхньої поведінки, вчинків, стимулом до їх активності виступає інтерес. О.Степанов і М.Фіцула визначають його як: інтерес безпосередній – інтерес до змісту певної діяльності та процесу її виконання; інтерес вузький – інтерес до певного виду діяльності; інтерес нестійкий – короткотривалий інтерес до певного об'єкта чи виду діяльності; інтерес опосередкований – інтерес до певної галузі діяльності, зумовлений її зв'язком з чимось іншим, що безпосередньо пов'язане з інтересами особистості; інтерес стійкий – інтерес до об'єкта чи певної галузі діяльності, який зберігається у людини протягом тривалого часу або всього життя; інтерес широкий – інтерес, що проявляється до декількох галузей діяльності; інтерес (як емоція) – позитивний емоційний стан, що є одним із провідних мотивів навчання і сприяє засвоєнню знань, навичок і вмінь [9].

Сказане дозволяє резюмувати, що інтерес ніби трансформує збуджуючу силу потреб підлітка до діяльності у молодіжній організації. Як зазначає М.Лукашевич, “взаємодія потреб, ціннісних орієнтацій та інтересів утворює механізм мотивації соціальної діяльності особистості, визначає характер, зміст і цілі її діяльності. Перетворення потреб в інтерес, а інтересу у мету – це дві стадії мотивації особистості, внутрішнього спонукання до діяльності” [4: 42]. Виявивши інтерес до чого-небудь, підліток здатний до перетворення його на засіб досягнення цілей, а під впливом інтересів, бажань і цілей формуються мотиви до суспільно активної дії.

Поєднання інтересів підлітків і молодіжної організації – момент, коли необхідно дотримуватися балансу між особистими мотивами і потребами членів організації так, щоб ніхто не відчував себе обійденим, чи хтось примушував усіх працювати на себе. Конвенція про права дитини наголошує, що у всіх діях, що стосуються дітей, вихідним пунктом повинно стати дотримання їхніх прав і інтересів.

Зауважимо, що говорячи про інтерес підлітків до діяльності у молодіжній організації необхідно усвідомити складну взаємодію найрізноманітніших, часто суперечливих інтересів індивідів. Головне завдання молодіжної організації поєднувати ці інтереси, організовувати сумісну колективну діяльність задля спільної справи чи взаємної вигоди. Одночасно важливо враховувати, що у багатьох дітей підліткового віку інтереси не стійкі, або такі, що не сприяють розвитку їхньої особистості, тому найперше завдання молодіжної організації захопити всіх її членів певним предметом дозвільної діяльності, викликати у них інтерес до суспільно корисних справ, їхньої презентації.

Взаємодія інтересів членів молодіжної організації справляє істотний вплив на становлення особистості підлітка, його соціалізацію. Як результат цього процесу, на підґрунті загальнолюдських цінностей, відбувається формування особистісних якостей підлітка. Для підлітків важлива також воля, рішучість для відстоювання своїх специфічних духовних чи матеріальних інтересів. В умовах діяльності молодіжної організації, кожен підліток, свідомо чи несвідомо формує свою, індивідуальну ієрархію цінностей.

Помітною особливістю діяльності підлітків у молодіжній організації є їхнє прагнення до психологічного комфорту в спілкуванні, намагання придбати певні навички спілкування з людьми різного віку і соціального стану. У вільний час діти підліткового віку бажають спілкуватися з друзями (у селі 93 %, у місті – 96 %). При цьому найбільший потяг до спілкування у колі ровесників і друзів спостерігається серед підлітків 10-14 років [8]. Зазначимо, що спілкування підлітків у молодіжній організації задовольняє, насамперед, такі їхні потреби: в інформації, об’єднанні зусиль для спільних дій, в емоційному контакті, співпереживанні, взаємопідтримці тощо. Тобто “громадська самодіяльна організація, на думку Ю.Поліщука, являє собою довільно утворену систему соціальних зв’язків, норм та дій, які є продуктом більш чи менш тривалого міжособистісного та всередині групового спілкування” [5: 10]. Отже, спілкування слід розглядати як один із видів комунікативної діяльності молодіжної організації, як суспільно корисну діяльність, яка сприяє соціальному вихованню і соціалізації підростаючого покоління.

Щоправда, сьогодні не викликає жодних заперечень теза, що молоде покоління і, зокрема, діти підліткового віку, прагнуть до спілкування, і взаємодії, а тому особливо залежні від мікросередовища (сім’ї, школи, молодіжної організації, групи ровесників) і конкретної ситуації. У контексті сказаного зазначимо, що змістом спілкування стає взаємодія членів молодіжного об’єднання між собою й іншими людьми. Взаємодія членів молодіжного об’єднання так чи інакше впливає на розвиток підлітка, формування його особистісних якостей. У підлітковому віці, в результаті спілкування та набуття соціального досвіду, починає виявляється низка новоутворень: формування абстрагованого вербально-логічного мислення, вміння управляти своєю поведінкою; утвердження своєї індивідуальності, незалежності; формування самосвідомості, самовизначення відчуття “дорослості”, світогляду; підвищення сексуальних інтересів; перші прояви здатності вибудовувати життєві

плани і вибирати способи їх реалізації; превалювання почуттів товарищкості, дружби, любові та ін. [2; 3].

Найтісніші товариські стосунки виникають у неформальних молодіжних організаціях (об'єднаннях, групах, угрупованнях). Діти підліткового віку завжди виявляли зацікавленість до таких організацій. На жаль, досить часто ці організації є асоціальними або навіть антисоціальними, тому негативно впливають на процес соціалізації підлітків. Кожне молодіжне об'єднання (формальне і неформальне) виробляє свою систему цінностей: духовних, інтелектуальних, матеріальних, поведінкових. На їхній основі розвивається специфічне почуття групової солідарності й спільності, яке виражається через особистісні якості членів молодіжної організації. "І всі ці якості суб'єкта проявляються, безперечно, в діяльності" [7: 134]. Бажано, щоб ці якості мали позитивну основу, а молодіжні організації займалися просоціальною діяльністю.

Принципово важливим, на наш погляд, є й те, що залучення підлітків до різноманітної суспільно корисної діяльності у молодіжних організаціях допомагає їм відчувати себе більш реалізованими, рівними один одному, такими, які роблять свій внесок у поліпшення і збагачення навколишнього середовища.

Висновки. Причетність підлітків до суспільної активності в умовах діяльності молодіжного об'єднання може і повинна стати підґрунтям їхньої успішної соціалізації, яка, як наголошує С.Савченко, є багатоскладним і багатофакторним процесом набуття індивідом людських властивостей і якостей, направленість котрих визначається конкретною соціальною ситуацією [6: 10]. Міжособистісна взаємодія і взаємовплив членів молодіжних організацій, їхня соціальна активність, взаємовплив оточуючого середовища і членів молодіжної організації один на одного є важливими механізмами соціалізації підлітків у діяльності цих організацій – повноцінного суспільного інституту, одного з провідних агентів соціалізації підростаючого покоління. Саме тому предметом подальшого дослідження має стати визначення шляхів залучення підлітків до діяльності просоціальних молодіжних організацій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бездверна-Хомерікі О.А. Педагогічні умови гуманістичного виховання підлітків у сфері культурно-дозвільної діяльності: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. – К., 1997. – 216 с.
2. Етика: Навч. посіб. / В.О. Лозовий, М.І. Панов, О.А. Стасевська та ін.: За ред. В.О.Лозового. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 224 с.
3. Каган М.С. Мир общения: Проблема между субъективных отношений. – М.: Политиздат, 1974. – 328 с.
4. Лукашевич М.П. Соціалізація. Виховні механізми і технології: Навч.-метод. посіб. – К.: Ізін, 1998. – 112 с.
5. Поліщук Ю.Й. Сучасне молодіжне об'єднання як соціально-педагогічна система. – Тернопіль: Видавництво СМП "Тайп", 1999. – 116 с.
6. Савченко С.В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді у позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору. Автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.05 / Луганський національний педагогічний ун-т ім. Т.Г.Шевченка. – 2004. – 61 с.
7. Соціальна педагогіка. навчальний посібник: За ред. А.Й. Капської. – К., 2000 – 264 с.
8. Слюсаренко Н.В., Панагушина О.Є. Організаційно-педагогічні основи соціалізації підлітків у молодіжних організаціях: Навчальний посібник. – Херсон: Айлант, 2006. – 146 с.
9. Степанов О.М., Фіцула М.М. Основи психології і педагогіки: Посібник. – К.: Академвидав, 2003. – 502 с.